

Sundgardane

Veit du kor det er?

Sundgardane

Eit ukjent namn i dag!

- Gardane ved sunda.
- Sørskår hørde til gamle Årdal kommune.
- Skulekretsen heitte Sundgardane.
- Fire gardar i Sørskår: Litle Døvik, Store Døvik, Sørskår og Ur.

Skulen i Sundgardane

- Skulehus frå ca. 1920
- Skulebilete frå 1927!
- Same lærar i mest 50 år!
- Lange friminutt når læraren var heime og åt middag.
- Friminuttsaktivitetar: Slåball, jepping, veggball m.m.

Bygda før og no

- Folketalet i bygda var ca. 50 i 1801, heile 150 i 1865, og ca. 80 i 1900.
- I dag bur det ca 100 personar i Sørskår.

Folk og ikkje minst fe....

På dei fleste gardsbruka hadde dei tidlegare dyr!

	hestar	storfe	sauer	geiter	grisar
1865	7	63	561	70	10
ca. 1950	12	70	43	0	24

Dyra var fordelt på mange bruk. Til samanlikning er det i dag 2 bruk med dyrehald. I dag er det ingen hestar i bygda, men talet på storfe og gris er mykje større enn nokon gong før. I dag er det fleire sauer enn på 50-talet, men under halvparten av det som var i 1865.

Frukt og bær dyrking

Det er lang tradisjon for frukt og bær dyrking i Sørskår. På mange bruk henta dei litt av inntekta si frå dette.

I dag er det også fleire bruk som satsar på frukt.

Mange reiste med dampen til byen for å selja frukta si på torget!

Dampen (her "Jøsenfjord") gjekk innom kaiene i Nordre Strand på veg til og frå byen.

Posten kom med dampen, og alle måtte henta posten sin på Kaiuset hjå Jossi!

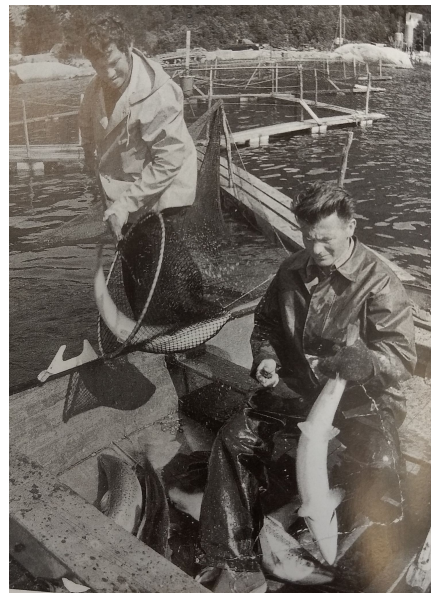

Fiske og fiskeoppdrett.

Biletet viser kaien på Sørskår i 1933. På Kaien var det butikk, og her henta folk posten sin.

Til høgre i biletet ligg skøyta "Ternen". Det var fleire notbruk i bygda, og dei fleste gutar som vaks opp var med på "fisje".

Bjarne Dyvik og Arne Bruntveit starta det første oppdrettet i Strand alt i 1967. Seinare starta også naboane Oddvar og Signe Hetlelid oppdrett.

Det første oppdrettet var i dammar på land. Der hadde dei regnbueaure. Seinare blei oppdrettet flytta ut i sjøen.

Merkevare frå Sørskår!

Knut Sørskår starta i garasjen i 1980.

Verksemda vaks og i 1985 flytta dei inn i lokaler nede ved sjøen.

Produserte utstyr til fiskeoppdrettsnæringa, både båtar og foringsutstyr.

I 2020 blei bedrifta oppkjøpt av Comrod og flytta til Tau. Firmanamnet er likevel det same.

Fleire tidlegare elevar ved NSO har tatt fagbrev ved Sørskår mek.

Kjelder:

Bygdebøker frå Strand av Jan Alsvik.

[Gamle bilete](#) frå ein sykkeltur i Nordre Strand 12.mai 1937.

Hint: “Møgje god forstand”

Stavanger maritime museum

Grendahuset

- Oppført i 1886
- Kosta 1200 kroner å byggje
- Fyrste skulehus på Fiskå
- Eit klasserom for 20 born
- Lærarbustad med eitt rom og kjøkken
- Frå 1899 var det bustad for fabrikkarbeidarar og lokale familiar
- Ved sida av skulen stod eit skur som nok var utedoen
- Eigd av Fiskå grendelag no.

Nordre Strand skule

- I 1960 byrja politikarane å snakke om å slå saman alle dei små grendaskulane i Strand kommune til tre større skular på Fiskå, Tau og Jørpeland. Nordre Strand skule sto klar til oppstart i august 1971.
- Skulen vart bygga på ein heilt ny måte, med klasseleilighetar. Tanken var at all undervisning (utanom gymnastikk) skulle skje i klasserommet, til og med sløyd og heimkunnskap.
- Klasseleilighetane var ikkje så praktiske på ein skule likevel, så i 1990 vart skulen modernisert med hjelp av ombygging og påbygging. Skulen fikk til dømes sløyd - og formingssal og ny gymsal.

Fun fact frå 1970-talet

1973 - barneskulane på Tau og Jørpeland hadde fortsatt undervisning på laurdagane. Ved Nordre Strand skule hadde det ikkje vore undervisning på laurdagane dei siste åra.

1977 - Det vart arrangert ei veker førskule for barn som skulle starte i 1.klasse til hausten.

1978 - Nordre Strand skule fikk leikeapparat i skulegarden.

Hint

Hollandsk og Fiskåsk spesialitet...

Treskofabrikken på Fiskå

Til venstre under halvtaket hadde dei saga, fabrikken er i midten, og til høgre ligg malebua, tørkehus og lager.

- 100 meter frå Fiskåkrossen var det ein treskofabrikk
- Gulleik Himle som var smed sette opp bygget og starta med smie og plogfabrikk i 1893
- Selde fabrikk i 1899 til Stavanger Metalvarefabrikk
- Konkurs i 1901
- 1925 starta Fiskå Trevarefabrikk
- Arbeidsplass for 5-6 mann
- Produserte 8000 - 9000 par sko i året
- Frå str 6 tommar til 11 $\frac{3}{4}$ tommar + nokre få par i str 12 tommar
- Arbeidstid frå 7.30 - 17.45 med 1 time pause til middag, og $\frac{1}{2}$ time til frukost
- Bygga blei rive ca 1985. Då var dei slitt og til fare for folk.

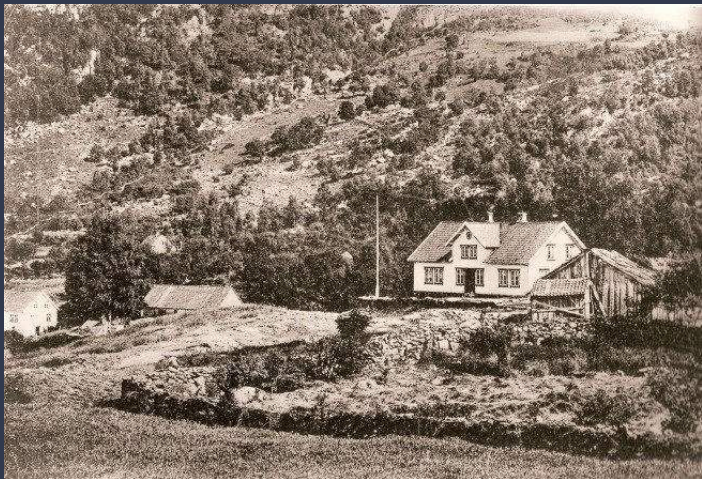

Det var litt av ein jobb å lage tresko!

- Først blei treskoemna kappna i rett lengde til den storleiken som skulle lagast.
- Så blei emna skåret til på sirkelsag til omtrent passelig tjuknad og satt i "kopieren" som laga forma på skoen etter modell i maskin.
- Deretter blei skoen satt i ein maskin som kaltes "helborryaren". De blei fresa ut i passelig djupne fra hælen til rista på skoen, og deretter i maskin som blei kalt "borremaskinen" som borra ut fram til tåa. I denne maskinen blei borra 2 skor om gangen.
- Så blei skorne plasert på lager for tørking.
- Etter tørking blei dei smidde og fiksa innvendig med kniv og spesielle treskojern, og deretter pussa slette utvendig på pusseskiva med sandpapir og på pussereim.
- Så stod berre att å impregnera i tå og hæl for at dei skulle bli tettare, før dei til slutt blei smurt med "Tenex" og spritlakk, og var klar for salg.
- Skorne blei pakka i sekker, og levert til butikker over hele Rogaland. Mykje gjekk til foretningar i Stavanger.
- Mestedelen av skorne blei laga av bjørk, men også ein god del av svartor og furu.
- Dei var utsatt for sprekking i tørketida. Det førte til mykje som måtte vrakast, og mykje som måtte seljast til redusert pris på grunn av mindre sprekkskader.
- Elevar som gjekk på skulen på 1970-talet fortel at dei ofte sneik seg ned på treskofabrikken og fann vraka tresko som dei tok med seg heim og mala på.

HINT: “hadulaikar ek hagustaldar
hlaiwido magu minino”

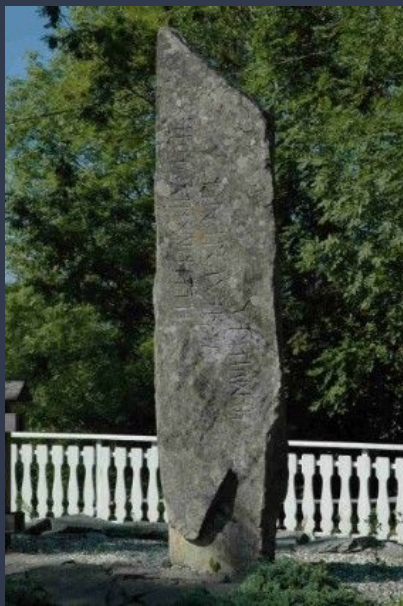
A dark blue diagonal gradient bar that starts from the bottom left corner and extends towards the top right corner, covering the lower half of the slide.

GARDSNAMN

- Koluig i 1563
- Kolluigh i 1602
- Køluig i 1610
- Kiolvigen 1661
- Kiøllevig i 1723
- Kjølevig i 1886
- Kjølevik i 1906

“Kjöll” tyder “skip”

Kjøleviksteinen

- 2,7 m høg bautastein
- Hoggen mellom 400 - 500 e.Kr.
- Innskrift - eldre runer
- Gravrøys
- Bærar i potetkjellar
- Funnen i 1882
- 1883 - fraktet til Christiania
- Kopi frå 1982

*“hadulaikar ek hagustaldar hlaiwido
magu minino”*

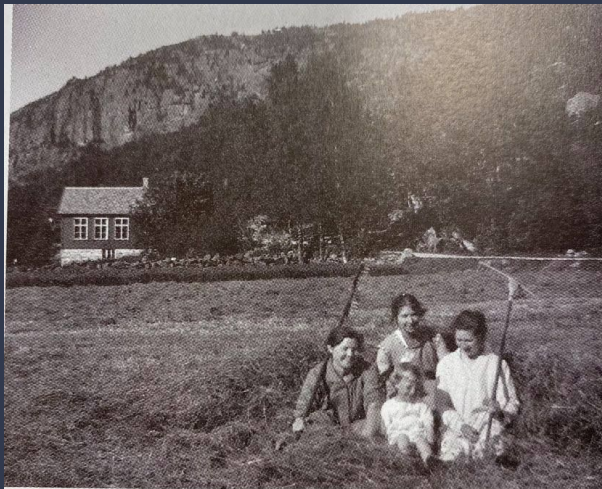
Rutebåt og forretning

- MS Jøsenfjord - rutebåten
- Tre krambuvar

Skulen på Vatland

- Storskulen og småskulen
- Nedlagt for 50 år sidan

Frå venstre Lina Watland, Maike Thygesen (bak), Solveig Kristiansen og Serina Kristiansen f. Watland. Bak ser me "storskulen" i Vatland skulekrets.

Storskulen og småskulen i Vatland skulekrets i 1928.

Oddeboke 1/1 1928/29

Bedehuset på Vatland

- Mellom Alsvik og Kjølevik

-

Hint:

Det brenn, det brenn..

Voster

Kyrkje

- to kyrkjer i Strand i mellomalderen, den eine på Strand og den andre i Voster
- den eine klokka fekk dei til Strand kyrkje i 1620
- det seiest at kyrkja i Voster blei vigsla til Olav den heilage
- den brann ned ein gong etter 1349

Heilag Olav si kyrkje i Wormster

Eit sagn eller ei vandrehistorie om kyrkja i Voster.

Det er faktisk få personar som i dag kjenner til at det på 1400 talet stod ei kyrkje ved Vostervatnet, og enda færre som veit at den vart via til St. Olav.

[Soga om Heilag Olav si kyrkje på Wormster](#)

Kløyvasteinen
på Fogn.

Jotnen på Sør Bokn.

Hint:

Første skulekjøkken

Skulehuset i Voster

- første skule i Strand som fekk skulekjøkken
-
- dei hadde handarbeidsrom på loftet og sløydosal i kjellaren

Voster skule

Dei andre skulane hadde ikkje sløyd -og handarbeidsrom.

Elevane kom derfor frå dei andre grendaskulane for å nytte desse romma.

For å kome til Voster skule måtte elevane ta buss. Elevane gjekk på skulen anna kvar dag.

Nokre klassar gjekk måndag, onsdag og fredag, mens andre gjekk tysdag, torsdag og laurdag.

Asgjerd Taksdal

Asgjerd Ramsfjell Taksdal frå Voster, skreiv Nordre Strand songen til skulen sitt 30 års jubileum.

[Nordre Strand Songen](#)

<https://www.youtube.com/watch?v=3ISxqjtNpHI>

Hint:

Butikken i Voster

- Rolf Nordbø og systera Kari overtok landhandelen i 1960.
- Butikken hadde også kraftfor, postkontor med eige postnummer og fryseboks som folk kunne låne plass i.

Garasje og lager

- Teodor Voster overtok landhandelen 1970.
- Landhandelen blei lagt ned, men Teodor Voster dreiv ei stund med omnar før det vart lagar og garasje.

Hint: hypermoderande i 1877

Fiskå Mølle

- Larsinius Larsen frå Talgje (Østebø)
- Møllebruket stod ferdig i 1877
- Kundar frå Ryfylkeøyane og -fjordane, til og med frå Karmøy
- Mest havregryn og grynmjøl
- Folk måtte vente i kø for å få måla kornet sitt i opptil 14 dagar
  - det vart bygd eit eige hus dei kunne bu i medan dei venta - Kvernhusstova

Fiskå Mølle

- Larsinius Larsen drukna utanfor Vervik romjula 1885
- Enkja Hanna tok over drifta
- Kombinert sag - og møllebruk
- Nevøen til Larsinius, Lars Rasmussen Nordbø, frå Finnøy starta i teneste hos Hanna
- Lars tok over drifta saman med brødrene Rasmus og Asseus rundt 1895
- Dreiv etterkvart mølle (Rasmus), sagbruk (Lars) og landhandel (Asseus)

Fiskå Mølle

- gikk over til kraftforproduksjon i 1965
- har planar om hydrogenanlegg med meir (sjå biletet)

Forslag til meir lesing

[Lenke til intervju med Gunnar Nordbø](#)

Hint: Mange munner å mette

A dark blue diagonal gradient bar that starts from the bottom left corner and extends towards the top right corner, covering the lower half of the slide.

Fiskå bakeri

- På 1800-talet var det ein kar frå Fiskå som ville brygge øl, og bruke gjæren som var igjen til å lage brød. Dette var starten på Fiskå bakeri.
- Dei lager blant anna mange ulike brød, rundstykker, jødekaker, kakemenn og skuleboller.
- Arbeidsdagen starter kl.21.00 for bakarane. Brøda er ferdige og klar til utkjøring kl.03.30.

Fiskå bakeri dei siste åra

- Nedstenging pga. corona førte til at bestillingane tikka inn hos Fiskå Bakeri etter mathamstringa og dei måtte auke produksjonen med 50%!